

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU (OSB)

Psikolojik Danışman Levent DOĞAN

Kendi yaşamımızda şahit olduğumuz veyahut çevremizde son yıllarda çokça duyduğumuz Otizm spektrum bozukluğu (OSB), hakkında çokça bilgi kirliliği ve eksikliği bulunmasından dolayı bu yazıda genel hatlarıyla OSB tanımı, belirtileri hakkında gerekli bilgileri sunduktan sonra süreç içinde ebeveynlerin nasıl hareket etmeleri gerektiğine değinilmiştir.

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), sosyal etkileşim ile sosyal iletişimde kalıcı bozukluklar ve sınırlı tekrarlayıcı davranışlarla karakterize olan ve gelişimin erken dönemlerinde ortaya çıkan nörolojik gelişimsel bir bozukluktur (American Psychiatric Association [APA], 2013). Amerikan Psikiyatri Birliği'nin yayımladığı Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nın sınıflamasına göre, OSB olan çocukların sosyal etkileşim ve dil gelişimi alanında yaşadıkları güçlükler sendromun tanı ölçütlerinden biridir ve OSB'nin şiddeti, çocukların sosyal iletişim bozukluklarının ve sınırlı tekrarlayıcı davranışların şiddetine göre belirlenmektedir (APA, 2013).

DSM-5'de OSB olan çocukların sosyal etkileşim ve dil gelişimi alanında yaşadıkları güçlükler; sosyal duygusal karşılıklılıkta güçlükler, sözel olmayan sosyal iletişim davranışlarında sınırlılıklar ve sosyal ilişki geliştirmede, bu ilişkileri sürdürme ve anlamada güçlükler olarak sıralanmıştır. Sosyal duygusal karşılıklılıkta yaşanan güçlükler örnek olarak; karşılıklı sohbeti sürdürmede, ilgilerini, duygularını ve isteklerini paylaşmada sınırlılıklar ve sosyal ilişkileri geliştirmede, bu ilişkileri anlama ve sürdürmede güçlükler gibi davranışlar gösterilmiştir. Sözel olmayan iletişim davranışlarındaki güçlükler için ise göz kontağı ve beden dilini kullanmada sınırlılıklar, jestleri kullanma ve anlamada güçlükler ile sözel olmayan iletişim davranışları ve yüz ifadelerinin tümünde sınırlılıklar örnek davranışlar olarak gösterilmiştir. Farklı sosyal bağlamlara göre davranışları düzenleme, akranlarla sembolik oyun oynama ve akranlara karşı ilgisizlik ise ilişkileri anlama ve ilişki geliştirip sürdürmede yaşanan sınırlılıklara örnek gösterilmiştir. DSM-5 ölçütlerinde görüldüğü üzere, OSB'li çocukların sosyal iletişim davranışlarında yaşanan güçlükler tanılama sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. OSB olan çocuklarda sosyal iletişim becerilerinde yaşanan güçlüklerin iki neden ile önemli olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi, iletişim problemlerinin OSB'nin temel semptomu olmasıdır. İkincisi neden ise iletişim problemlerinin OSB olan çocukların sosyal ve bilişsel problemleri ile iç içe olmasıdır.

Özetle OSB'nin en temel belirtileri:

1

Toplumsal etkileşimde ve iletişimde yetersizlikler ile davranış, ilgi ve etkinliklerde sınırlı, basmakalıp ve yineleyici örüntülerle,

2

Toplumsal etkileşim, iletişimde kullanılan dil ya da sembolik/ imgesel oyun becerilerinin en az birinde 3 yaşından önce gecikmelerin ya da olağandışı bir işlevselliğin olması ile,

3

Çeşitli takıntılarla kendini göstermektedir.

OSB'nin erken tanınması ve erken müdahalenin yapılabilmesi için doğumdan hemen sonra 12-18 aylar arasında ortaya çıkan belirtileri dikkate almak önemlidir; çünkü çocuklarda 24 aydan önce OSB tanısı koymak oldukça zordur. Bu belirtiler anne-babalar ya da kısa süreli muayene sırasında hemşire, doktor gibi sağlık personeli tarafından fark edilebilir.

Anne-babalar ve doktorlar her çocuğun birbirinden farklı olduğunu, her çocuğun gelişimsel hızının aynı olmadığını bilmeleri gerekmektedir. Anne-baba, çocuğun normal gelişimsel aşamalarda geç kaldığını, akranlarından yavaş geliştiğini fark ederlerse zaman geçirmeden çocukları ile ilgili kaygılarını bir çocuk doktoru ile paylaşmaları gerekmektedir.

OSB OLAN ÇOCUKLARDA GÖRÜLEN ERKEN BELİRTİLER ŞÖYLEDİR:

- 6. aydan itibaren başkalarına sıcak bir şekilde gülümsememek
- 9. aydan itibaren seslere, gülümsemelere ve yüz ifadelerine tepki vermemek
- 12. aydan itibaren agulamamak ve parmakla bir nesne ya da kişiyi işaret ederek göstermemek,
- "Bay bay" gibi jestleri yapmamak
- 16. aydan itibaren tek bir sözcük söyleyememek
- 24. aydan itibaren iki sözcüklü basit cümleleri kuramamak

Kişilerle yaşanan zorluklar

- Diğer insanlara; aile üyelerine ya da birincil bakıcılara bile ilgi göstermemek
- İsmi söyleyen kişiye tepki vermemek ve o kişiye bakmamak
- Yüz ifadelerini ya da ses tonlarını anlamamak
- Başkalarının duygularını ve kendi yaptığı hareketlerin diğer insanları nasıl etkilediğini algılayamamak
- Üç yaşına kadar diğer çocuklarla oyun oynamak için çok az ilgili olmak

Konuşma ve iletişimde zorluklar

- İlk yaşına kadar babıdamamak
- 16 aylık olduğunda tek bir sözcük bile söyleyememek ya da herhangi bir yaşta edindiği sözcükleri ve dil becerilerini kaybetmek
- "Bay bay" şeklinde el sallama ya da bir şeyi göstermek için ortak bir işaret jesti kullanamamak

Aynı şeyleri sürekli yapma

- Bir oyuncağı ya da iplik gibi şeyleri saatlerce ileri-geri çevirme gibi dairesel hareketleri yapmak

- Kendini ısırma ya da başını vurma gibi kendine zarar verici davranışları göstermek

Seslere ya da dokunmaya karşı olumsuz tepki gösterme

- Başkaları gibi acıyı hissettiğini herhangi bir tepki ile göstermemek
- Elinden ya da kolundan tutulmayı veya kendisine sarılınmayı sevmemek
- Gürültüden rahatsızlık duymak

OSB tıbbi bir hastalık olmadığı için tedavisi yoktur bu yüzden OSB belirtilerini gösteren çocukların sahip oldukları yetersizliklerin azaltılabilmesi için sistemli ve düzenli bir biçimde eğitim almaları gerekmektedir. OSB tanısı almış çocuk kadar ebeveynlerin de bu durumla alakalı gerekli bilgi ve donanıma sahip olmaları için aile eğitimi almaları gerekmektedir. Erken çocukluk yılları tüm çocuklar için olduğu gibi OSB olan çocuklar için de telafisi mümkün olmayan yıllar olarak adlandırılır. Bu dönemde yapılacak her türlü müdahalenin türü, işlevi, süresi ya da sıklığı oldukça önem arz etmektedir. Çocuklarında yukarıda bulunan OSB belirtilerini gözlemleyen aileler hastanelerin çocuk psikiyatri bölümlerinden alacakları sağlık raporu ile bölgelerindeki Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine başvurarak çocuğun gerekli eğitimi ile alakalı süreci başlatabilirler.